

امارت اسلامی افغانستان

وزارت ارشاد، حج و اوقاف

ریاست عمومی ارشاد و انسجام مساجد

موضوع خطابت روز جمعه و تقریر و بیان

تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات

به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۳۰ / شوال المکرم / ۱۴۴۷ هـ، ق مطابق ۲۸ / حمل / ۱۴۰۵ هـ، ش

خسارات دنیوی و اخروی اسراف و تبذیر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله ذي الطَّوْلِ والإِنْعَامِ، المحسنِ بفضلهِ إلى جميعِ الخَلْقِ والأَنَامِ، الذي خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا، وأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ؛ أَحَلَّ الحلالَ وحَرَّمَ الحرامَ، وَنَهَى أَنْ يُبَدَّرَ المَالُ تبذِيرًا، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ، وَصَفْوَتُهُ مِنْ خَلْقِهِ وَخَلِيلُهُ، وَأَفْضَلُ رُسُلِهِ الكرامِ، أَرْسَلَهُ رَبُّهُ هَادِيًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا، وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ الَّذِينَ اقْتَصَدُوا فِي عَيْشِهِمْ فَلَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يُقْتَرُوا تَقْتِيرًا، وَسَلَّمْ تَسْلِيمًا كَثِيرًا. أَمَا بَعْدُ: فَقَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ المَجِيدِ: (وَلَا تَبْذُرْ تَبْذِيرًا * إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كُفُورًا). الاسراء: (۲۶-۲۷)

حاضر محترم !

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته!

الله جل جلاله زندگی مسلمانان را بر اساس شریعت تنظیم کرده است؛ و هیچ کار مفیدی وجود ندارد مگر اینکه مسلمانان را به آن فراخوانده است، و هیچ کار زیان باری نیست مگر اینکه مسلمانان را از آن برحذر داشته و منع نموده است.

آن عادات و خصلت‌هایی که امروزه در جامعه به اوج رسیده و بیشتر افراد جامعه به آن مبتلا شده‌اند، اسراف و تبذیر است.

اسراف و تبذیر از عادات و رسوم ناپسند و زشت هستند که اعتدال و میانه‌روی را از انسان می‌گیرند و دارای پیامدهای خطرناک دنیوی و اخروی می‌باشند. اسراف و تبذیر از عادات ناپسندی هستند که در قرآن کریم و احادیث نبوی حرام گردانیده شده‌اند.

اسراف در لغت عرب به معنای تجاوز از حد گفته می‌شود. و در شریعت، اسراف به استفاده بیش از حد نیاز از امور جایز گفته می‌شود. و مصرف مال در امور نامشروع و غیرمجاز را تبذیر می‌گویند، هرچند مقدار آن اندک باشد.

امام راغب رحمه الله می‌نویسد: تجاوز الحد في كل فعل يفعله الإنسان، وإن كان ذلك في الإنفاق أشهر). مفردات ألفاظ القرآن (۴۷۳ / ۱)

ترجمه: اسراف، تجاوز از حد در هرکاری است که انسان انجام می‌دهد، هرچند این واژه بیشتر در مورد انفاق (خرج کردن) شهرت دارد.

امام ابن عابدین رحمه الله درباره تفاوت میان اسراف و تبذیر می نویسد: (والتحقیق أن بینهما فرقا وهو أن الإسراف صرف الشيء فيما ينبغي زائدا على ما ينبغي ، والتبذیر صرفه فيما لا ينبغي). رد المحتار (۳۵۸/ ۲۹)

ترجمه: تحقیق این است که میان اسراف و تبذیر تفاوتی وجود دارد؛ بدین صورت که اسراف، مصرف کردن چیزی در جای جائز، اما بیش از حد لازم است؛ و تبذیر، مصرف کردن آن در جایی است که جائز نیست.

امام راغب اصفهانی رحمه الله می فرماید: تبذیر نسبت به اسراف قبیح تر است، زیرا تبذیرکننده، مال را ضایع و تلف می کند. الذریعة إلى مکارم الشریعة: (ص ۲۱۶)

اسراف و تبذیر در نصوص شرعی و عبارات علما گاهی به جای یکدیگر نیز استعمال شده اند.

اسراف همان گونه که در کارهای ناپسند وجود دارد، در کارهای نیک نیز ممکن است باشد؛ مانند کسی که تمام مال خود را به فقرا و مساکین بدهد و برای خود و خانواده اش چیزی باقی نگذارد. یا کسی که هنگام مرگ وصیت کند که تمام مالش در امور خیریه مصرف شود. یا کسی که تمام عمر روزه بگیرد.

در حدیث شریف آمده است، پیامبر علیه السلام فرموده اند: إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ . صحیح البخاری ت (۴۳/ ۱)

ترجمه: دین آسان است، و هیچ کس با دین به سختی و مقابله بر نمی خیزد مگر اینکه دین بر او غلبه می کند.

همچنان که اسراف و تبذیر از سوی ثروتمندان و اغنیا صادر می شود، از سوی فقرا و افراد با وضعیت اقتصادی متوسط نیز صادر می گردد. همچنین اسراف گاهی در مقدار و اندازه است و گاهی در کیفیت؛ چنان که سفیان ثوری رحمه الله می فرماید: (ما أنفقت في غير طاعة الله فهو سرف، وإن كان قليلا). مفردات ألفاظ القرآن - (۴۷۳/ ۱)

ترجمه: هر آنچه در غیر طاعت خداوند مصرف شود، اسراف است، هرچند اندک باشد.

امام مجاهد رحمه الله می فرماید: (لو كان لرجل مثل أبي قبيس ذهبا فأنفقه في طاعة الله لم يكن مسرفا ولو أنفق درهما في معصية الله تعالى كان مسرفا). تفسیر بحر العلوم (۵۴۵/ ۲)

ترجمه: اگر کسی به اندازه کوه ابوقبیس طلا داشته باشد و آن را در راه اطاعت خدا مصرف کند، اسراف کننده نیست؛ اما اگر یک درهم را در نافرمانی خدا خرج کند، اسراف کننده است.

همچنین حضرت عمر فاروق رضی الله عنه می فرماید: (كفى سرفاً أن لا يشتهي الرجل شيئا إلا اشتراه فأكله). تفسیر البغوي (۹۵/ ۶)

ترجمه: برای اسراف همین کافی است که انسان هر چیزی را که میل ندارد، باز هم بخرد و بخورد.

اسباب اسراف و تبذیر: اسراف و تبذیر همانند سایر گناهان، دارای اسباب و عواملی هستند که برخی از آنها به شرح ذیل می باشد:

۱- ناآگاهی از تعالیم شریعت: دین مقدس اسلام از هر نوع اسراف و تبذیر نهی کرده و فرموده است: (وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا). (الاعراف): ۳۱) ترجمه: بخورید و بیاشامید، ولی اسراف (مصرف بی جا) نکنید.

۲- دوران جوانی و آغاز زندگی:

برخی از جوانان و دختران در خانواده‌هایی رشد می‌کنند که اهل اسراف و تبذیر هستند؛ از این رو، آنان از بزرگان خانواده پیروی می‌کنند. دوران جوانی نیز معمولاً با تمایل به رفاه، تنوع در خوراک‌ها و رفتارهای اسراف‌آمیز همراه است، لذا در بخش‌های مختلف زندگی دچار اسراف شده و مال والدین را در امور ناپسند و ناروا صرف می‌کنند.

۳- ناآگاهی از دگرگونی‌های زندگی دنیا:

زندگی دنیا همواره در یک حالت باقی نمی‌ماند و از تغییر و تحول خالی نیست. ثروت و توانگری، و نیز فقر و درماندگی، همگی از حالات متغیر زندگی انسان‌اند. اما برخی افراد هنگامی که اندکی سرمایه به دست می‌آورند، می‌پندارند که این وضعیت پایدار خواهد ماند؛ از این رو به اسراف و تبذیر روی می‌آورند و از این غافل می‌شوند که فقر نیز ممکن است فرا رسد. شایسته است که انسان در نعمت الهی (مال) اسراف نرزد، بلکه آن را برای روزهای دشوار ذخیره نماید؛ که این امر در شریعت «تدبیر» نامیده می‌شود.

۴- گشایش پس از سختی:

در برخی موارد، اسراف و تبذیر نتیجه رسیدن به رفاه پس از تنگدستی است. بعضی افراد زمانی در مشکلات شدید اقتصادی به سر می‌برده‌اند، اما سپس خداوند به آنان مال و ثروت عطا کرده است؛ این افراد، پس از دستیابی به دارایی، به اسراف روی آورده و گذشته دشوار خود را فراموش می‌کنند. شایسته است که مسلمان در هر حال، صبر و اعتدال را رعایت نماید و همواره این احتمال را در نظر داشته باشد که دوباره نیاز و سختی بازگردد.

۵- همنشینی با اسراف‌کنندگان:

هرکس با افراد اسراف‌کار همنشینی کند، به همان خصلت مبتلا می‌شود و اسراف و تبذیر برایش به عادت بدل می‌گردد. از همین رو در حدیث شریف آمده است که پیامبر علیه السلام فرموده‌اند: الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدَكُمْ مَنْ يُخَالِلُ ». سنن ابی داود- (۴/ ۴۰۷)

ترجمه: انسان بر دین و روش دوست خود است، پس هر یک از شما بنگرد که با چه کسی دوستی می‌کند.

۶- خودنمایی و علاقه به خرج کردن:

برخی افراد برای خودنمایی و شهرت به اسراف و تبذیر روی می‌آورند، و برخی دیگر به لذت‌جویی و خرج‌های فراوان علاقه‌مندند و از این رو به اسراف مبتلا می‌شوند.

۷- ناآگاهی از پیامدهای خطرناک اسراف و تبذیر:

برخی افراد از نتایج ویرانگر اسراف و تبذیر بی‌خبرند و نمی‌دانند که این اعمال، پیامدهای خطرناکی در دنیا و آخرت دارند.

زیان‌های دنیوی و اخروی اسراف و تبذیر:

اسراف و تبذیر دارای زیان‌های فراوان دنیوی و اخروی هستند که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

۱- محرومیت از محبت الله جل جلاله:

اسراف‌کنندگان و تبذیرکنندگان از محبت الهی محروم‌اند؛ زیرا الله جل جلاله آنان را دوست ندارد. در قرآن کریم در دو موضع آمده است: (إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ). الانعام: (۱۴۱)، الاعراف: (۳۱) ترجمه: بی‌گمان الله اسراف‌کنندگان را دوست ندارد.

و در آیه‌ای دیگر آمده است: (إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَابٌ). غافر: (۲۸) ترجمه: یقیناً الله کسی را که اسراف‌کننده و دروغگو باشد هدایت نمی‌کند.

۲- اسراف‌کنندگان اهل آتش‌اند:

در قرآن کریم درباره اسراف، تهدیدی شدید وارد شده و الله تعالی فرموده است: (وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ). غافر: (۴۳) ترجمه: و یقیناً اسراف‌کنندگان، اهل آتش (جهنم) هستند.

۳- اسراف و تبذیر از صفات یاران شیطان است:

اسراف و تبذیر از ویژگی‌های یاران شیطان است، در حالی که صفت دوستان الله، اعتدال و میانه‌روی است. الله جل جلاله می‌فرماید: (وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا * إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا). الاسراء: (۲۶-۲۷)

ترجمه: اسراف مکن، که تبذیرکنندگان برادران شیطان‌اند، و شیطان نسبت به پروردگارش ناسپاس است.

بنابراین، اسراف‌کنندگان نیز نسبت به نعمت‌های الهی ناسپاس‌اند؛ زیرا الله تعالی مال را برای رفع نیازها به آنان عطا کرده، اما آنان آن را در راه‌های ناروا مصرف نموده‌اند.

مفسرین گفته‌اند که معنای آیه این است که شیطان انسان را به تبذیر فرا می‌خواند؛ زیرا تبذیر یا در فساد صرف می‌شود یا در لذت‌های بی‌ارزش، و در نتیجه، اتفاق در راه خیر ترک می‌گردد و شیطان از این امر خشنود می‌شود. از این‌رو، تبذیرکنندگان در شمار برادران و لشکریان شیطان قرار گرفته‌اند. التحرير والتنوير (۲۹۲/ ۸)

در مقابل، صفت دوستان الله چنین است: (وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا). الفرقان: (۶۷) ترجمه: و آنان که چون انفاق کنند، نه اسراف می‌کنند و نه بخل می‌ورزند، بلکه میان این دو، راه اعتدال را برمی‌گزینند.

۴- مشارکت شیطان در زندگی اسراف‌کنندگان:

کسانی که در خوراک، نوشیدنی، مسکن و وسایل زندگی اسراف می‌کنند—مانند گستردن فرش‌های اضافی، یا داشتن لباس‌های فراوان و غیرضروری—شیطان در این امور با آنان شریک است.

در حدیث شریف آمده است: (فِرَاشٌ لِلرَّجُلِ وَفِرَاشٌ لِامْرَأَتِهِ وَالثَّلَاثُ لِلصَّيْفِ وَالرَّابِعُ لِلشَّيْطَانِ). صحیح مسلم (۱۴۶/ ۶) ترجمه: یک بستر برای مرد است، یک بستر برای همسرش، سومی برای مهمان، و چهارمی برای شیطان.

۵- پرسش از مال در روز قیامت:

برخی می‌پندارند که مال، ملک شخصی آنان است و هرگونه بخواهند آن را مصرف می‌کنند؛ اما این تصور نادرست است. مال، نعمتی از جانب الله است و در روز قیامت از آن پرسش خواهد شد.

الله جل جلاله می‌فرماید: (ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ) التكاثر (۸) ترجمه: سپس در آن روز، یقیناً از نعمت‌ها بازخواست خواهید شد. حضرت علی کرم الله وجهه فرمودند: منظور از این نعمت‌ها، نان گندم، آب خنک و شیرین، و مسکن است. همچنین از پیامبر صلی الله علیه وسلم نقل شده است که فرمودند: مراد، سیر شدن شکم، نوشیدن آب خنک، سایه خانه‌ها، اعتدال مزاج و لذت خواب است.

سعید جبیر رحمه الله گفت: از خوردن عسل سؤال خواهد شد.

امام مجاهد رحمه الله فرمود: از هر لذت دنیوی سؤال خواهد شد. تفسیر ابن کثیر (۴/ ۶۷۰)

و در حدیث شریف آمده است: «لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمُرِهِ فِيمَا أَفْتَاهُ وَعَنْ عِلْمِهِ فِيمَا فَعَلَ وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَا أَنْفَقَهُ وَعَنْ جِسْمِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ؟». سنن الترمذی (۴/ ۶۱۲)

ترجمه: قدم‌های بنده در روز قیامت از جای خود حرکت نمی‌کند، مگر آنکه از او پرسیده شود: عمرش را در کجا و در چه راهی سپری کرده است، واز علمش که چگونه به آن عمل نموده واز مالش که از کجا به دست آورده ودر کجا وچه راهی مصرف کرده، واز بدنش که آنرا در چه چیزهایی فرسوده کرده است.

۶- ضایع شدن مال: در اسراف و تبذیر، مال تلف می‌شود، و شریعت از اتلاف مال نهی کرده است.

در حدیث آمده است: «إِنَّ اللَّهَ كَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا قِيلَ وَقَالَ وَإِضَاعَةَ الْمَالِ وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ» البخاری (۳/ ۵۲۹) ترجمه: الله تعالی سه چیز را برای شما ناپسند دانسته است: گفت‌وگوی بیهوده، ضایع کردن مال، و پرسش‌های بی‌جا.

الله تعالی به این امت، فضیلت‌های بزرگی عطا فرموده است، از جمله حفظ مال و تدبیر اقتصادی برای اصلاح امور زندگی و مصرف آن در راه دین.

هیچ فضیلتی برای امتی نیست که اموال خود را بر سفره‌ها ضایع سازد و انواع خوراکی‌ها و میوه‌ها را بیهوده مصرف کند؛ بلکه امت برتر آن است که مردمانی داشته باشد با بدن‌های سالم، اراده‌های استوار، بصیرت‌های روشن و آرمان‌های بلند

۷- اسراف و تبذیر انسان را به فقر و تنگدستی مبتلا می‌سازد:

افراد اسراف‌کار دستان خود را برای برآوردن شهوات خویش می‌گشایند و در هر راهی اموال خود را مصرف می‌کنند؛ تا آنجا که دارایی و پولشان پایان می‌یابد و سرانجام بر بساط فقر و تهیدستی می‌نشینند.

بسیار اتفاق می‌افتد که پدران بزرگوار، دارایی‌های گسترده و املاک فراوانی را به عنوان میراث برای فرزندان خود باقی می‌گذارند و نیز مبالغه‌های هنگفتی در بانک‌ها برای آنان می‌گذارند؛ اما فرزندان نالایق، آن اموال و دارایی‌هایی را که خود در به‌دست آوردن آن رنجی نبرده‌اند، در راه‌های ناپسند و نامشروع مصرف می‌کنند، سفره‌های خویش را با انواع خوراکی‌های رنگارنگ و لذت‌بخش می‌آرایند، مهمانی‌های بیهوده و بی‌فایده برپا می‌دارند، تا آنجا که همه چیز را از دست داده و گرفتار فقر و تنگدستی می‌شوند و حتی برای خانواده خود لقمه‌ای نان نیز نمی‌یابند.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَا عَالَ مَنْ اقْتَصَدَ » أحمد (۳۰۲/۷) ترجمه: از عبدالله بن مسعود رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: هرگز فقیر نمی‌شود کسی که میان‌روی را رعایت کند.

۸- اسراف و تبذیر جرأت ستم بر نفس را در انسان پدید می‌آورد:

زیرا هدف اسراف کار، برآوردن شهوات خویش است؛ از این رو، به این نمی‌اندیشد که مالی که به دست می‌آورد حلال است یا حرام، از راه مشروع است یا نامشروع. دست خود را به سوی اموال دیگران دراز می‌کند و با حيله و دروغ آن را به دست می‌آورد. انسان غرق در لذت‌ها، در امانت خیانت می‌کند، و پیروی از شهوات را بر هر چیز مقدم می‌دارد.

۹- اسراف در خوراک، زیان‌های صحی دارد:

افراط در خوردن و نوشیدن، و پیروی از خواهش‌های نفسانی، موجب زیان به نفس و سلامت بدن و نیز اتلاف مال می‌شود. مؤمن مطابق شریعت غذا می‌خورد و به اندازه یک شکم اکتفا می‌کند، اما کافر بر اساس شهوت می‌خورد و گویی با هفت شکم غذا می‌خورد.

در حدیث شریف آمده است: ما ملأ ابن آدم وعاء شراً من بطنه، بحسب ابن آدم لقيمات يقمن صلبه، فإن كان لا محالة، فثلث لطعامه، وثلث لشرابه، وثلث لنفسه». رواه أحمد، والترمذي، والنسائي، وابن ماجه، وقال الترمذي: حديث حسن.

ترجمه: هیچ ظرفی بدتر از شکم پر نشده است؛ برای انسان چند لقمه‌ای که ستون پشت او را راست نگه دارد کافی است، و اگر ناگزیر باشد، پس یک سوم برای غذا، یک سوم برای نوشیدنی و یک سوم برای نفس کشیدن قرار دهد.

هرگاه انسان در خوردن اسراف کند، معده او توان هضم غذای زیاد را از دست می‌دهد و به بیماری‌های گوناگون مبتلا می‌شود. معده در اثر پرخوری گسترش می‌یابد، اشتها کاهش می‌یابد، و ممکن است به اسهال یا یبوست دچار گردد.

همچنین اسراف در خوراک سبب افزایش چربی خون شده و در نتیجه موجب فشار خون بالا، بیماری‌های قلبی، دیابت و بیماری‌های کلیوی می‌گردد. حضرت عمر فاروق رضی الله عنه می‌فرماید: إياكم والبطنه في الطعام والشراب، فإنهما مفسدة للجسد، مورثة للسقم، مكسلة عن الصلاة، وعليكم بالقصد فيهما، فإنه أصلح للجسد، وأبعد من السرف). الآداب الشرعية والمنح المرعية (۳/۲۰۱)

ترجمه: از پرخوری در خوردن و نوشیدن بپرهیزید، زیرا مایه فساد بدن، سبب بیماری، و موجب سستی در نماز است؛ و بر شماست که میان‌روی را پیشه کنید، که برای بدن سودمندتر و از اسراف دورتر است.

امام قرطبی رحمه الله می‌نویسد: (من السرف أن تأكل كل ما اشتهيت). رواه أنس بن مالك عن النبي صلى الله عليه وسلم، خرجه ابن ماجه في سننه. وقيل: من الإسراف الأكل بعد الشبع. وكل ذلك محظور. تفسير القرطبي (۱۹۵/۷)

ترجمه: (از اسراف آن است که هر آنچه را اشتها دارد بخورد) این حدیث را انس بن مالک رضی الله عنه روایت کرده است و امام ابن ماجه هم در سنن خود ذکر کرده و اینطور هم گفته شده است: از اسراف است که انسان بعد سیر شدن نیز به خوردن ادامه دهد و همه این موارد ناپسند و ممنوع است. قاضی عیاض رحمه الله فرموده است: پرخوری نشانه حرص و غلبه شهوت است، و شهوت سبب زیان‌های دنیوی و اخروی و موجب بیماری‌های جسم و سستی نفس می‌گردد.

۱۰- اسراف انسان را به بخل و امساک می‌کشد:

اسراف انسان را از انجام کارهای نیک بازمی‌دارد، زیرا لذت‌ها بر دل او چیره می‌شوند و تمام تلاشش صرف تأمین خواسته‌های نفسانی می‌گردد؛ از خوراک و پوشاک گرفته تا وسایل زندگی. در نتیجه، اسراف دست انسان را از سخاوت و یاری نیازمندان کوتاه می‌کند.

برخی نمونه‌های اسراف و تبذیر:

۱- اسراف در خوراک و نوشیدنی: امام محمد شبیانی رحمه الله می‌فرماید: (من الإسراف الأكل فوق الشبع، ومن الإسراف الاستكثار من المباحات والألوان، ومن الإسراف أن يضع على المائدة من ألوان الطعام فوق ما يحتاج إليه للأكل، ومن الإسراف أن يأكل وسط الخبز وأن يدع حواشيه، أو يأكل ما انتفخ من الخبز كما يفعله بعض الجهال يزعمون أن ذلك ألد، ومن الإسراف التمسح بالخبز عند الفراغ من الطعام من غير أن يأكل ما يتمسح به، ومن الإسراف إذا سقط من يده لقمة أن يتركها.. ثم يقول رحمه الله: وأمر اللباس نظير الأكل في جميع ما ذكرناه). کتاب الکسب، ص ۷۹-۸۳.

ترجمه: امام محمد شبیانی رحمه الله درباره اسراف در خوراک چنین فرموده است: از جمله اسراف آن است که انسان بیش از حد سیری غذا بخورد. و نیز اسراف است که در چیزهای مباح و انواع گوناگون غذا زیاده‌روی کند. همچنین از اسراف است که بر سر سفره، بیش از نیاز، انواع مختلف غذا قرار دهد. و از اسراف آن است که بخش میانی نان را بخورد و کناره‌های آن را رها کند، یا قسمت پف کرده نان را بخورد؛ چنان که برخی نادانان چنین می‌کنند و گمان می‌برند که این کار لذت بخش‌تر است. و نیز از اسراف آن است که پس از پایان غذا، دست خود را با نان پاک کند، بی‌آن که همان نان را بخورد. همچنین از اسراف است که اگر لقمه‌ای از دستش بیفتد، آن را رها کند و بر ندارد. سپس ایشان رحمه الله می‌فرماید: حکم پوشاک نیز در تمام مواردی که ذکر شد، همانند خوردن است (یعنی در لباس نیز چنین زیاده‌روی‌ها اسراف به شمار می‌آید).

۲- مصرف مال در امور حرام، تبذیر است:

امام ماوردی رحمه الله می‌فرماید: (من التبذير أن ينفق ماله فيما لا يجدي عليه نفعاً في دنياه ولا يكسبه أجراً في أخراه، بل يكسبه في دنياه ذمًا ويحمل إلى آخرته إثمًا، كأنفاقه في المحرمات وشرب الخمر وإتيان الفواحش وإعطائه السفهاء من المغنين والملمهين والمسخر والمضحكين، ومن التبذير أن يشغل المال بفضول الدور التي لا يحتاج إليها وعساه لا يسكنها أو يبيئها إلى أعدائه ولخراب الدهر الذي هو قاتله وسالبه، ومن التبذير أن يجعل المال في الفرش الوثيرة والأواني الكثيرة الفضية والذهبية التي تقل أيامه ولا تتسع للارتفاق بها). نصيحة الملوك، ص ۳۶.

ترجمه: از جمله تبذیر آن است که انسان مال خود را در چیزی مصرف کند که نه در دنیا برایش سودی دارد و نه در آخرت برایش پاداشی به ارمغان می‌آورد؛ بلکه در دنیا موجب سرزنش او میشود و در آخرت بارگناه بر دوشش می‌نهد. مانند: اینکه مالش را در کارهای حرام خرج کند، شراب بنوشد، مرتکب اعمال زشت گردد، یا آنرا به افراد سفیه همچون آواز خوانان، سرگرم کنندگان، دلقکان و خنده‌آوران بدهد. همچنین از تبذیر است که مال خود را صرف ساختن خانه‌های اضافی و بی‌نیازی کند که به آنها احتیاجی ندارد و چه بسا هر گز در آن‌ها ساکن هم نشود، یا آنها را برای دشمنانش بسازد و سرانجام در معرض ویرانی روزگار قرار گیرد؛ روزگاری که نابود کننده و سلب کننده همه چیز است. و نیز تبذیر آن است که مال را صرف فرشهای بسیار نرم و تجملی و ظروف فراوان طلائی و نقره‌ای کند در حالیکه عمر انسان کوتاه است و مجال بهره‌گیری شایسته از این تجملات را نمی‌یابد.

۳- اسراف در مصرف آب:

اسراف در آب اشکال گوناگون دارد؛ مانند هدر دادن بیهوده آب، زیاده‌روی در آبیاری، شست‌وشوی وسایل با مصرف زیاد آب، اسراف در غسل و وضو، و مانند آن.

در حدیث آمده است: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِسَعْدٍ، وَهُوَ يَتَوَضَّأُ، فَقَالَ: «مَا هَذَا السَّرْفُ» فَقَالَ: أَفِي الْوُضُوءِ إِسْرَافٌ، قَالَ: «نَعَمْ، وَإِنْ كُنْتَ عَلَى نَهْرٍ جَارٍ» سنن ابن ماجه (۱/۱۴۷)

ترجمه: از حضرت عبد الله ابن عمرو رضی الله عنه روایت است او میگوید که رسول الله صلی الله علیه وسلم از کنار سعد ابن ابی وقاص رضی الله عبور کرد در حالیکه سعد رضی الله عنه وضو میکرد و قتیکه پیامبر علیه السلام او را دید که در استعمال آب در وضو زیاده روی میکند پیامبر علیه السلام برای او فرمود: ای سعد این چگونه اسراف است؟

۴- اسراف در شهرها و بازارها:

مانند بالا بردن کرایه‌ها، افزایش بی‌رویه قیمت‌ها، ترویج سود ویا ربا، و نبود نظارت بر بازار.

۵- اسراف در وسایل نقلیه:

داشتن موترهای غیرضروری، یا کرایه بیش از حد وسایل نقلیه در مناسبت‌ها.

۶- اسراف در مراسم عروسی و شیرینی خوری:

زیاده‌روی در عروسی‌ها، مهمانی‌ها و سنت‌گیری‌ها، با دعوت‌های بیش از حد و صرف غذاهای گران‌قیمت که بخشی از آن ضایع می‌شود، در حالی که بسیاری از مردم گرسنه‌اند.

۷- اسراف در مراسم تعزیت:

دعوت مردم و فراهم کردن غذاهای پرهزینه و تشریفات همانند مراسم شادی.

۸- در هنگام بازگشت از سفر حج، عمره ویا سائر سفرهای دیگر، در مراسم استقبال:

اسراف صورت می‌گیرد؛ به این معنی که برای تبریک گفتن و خوش آمد گویی به بازگشت کنندگان، انواع هزینه‌ها، مخارج اضافی و رسم و رواج‌های سنگین و پرخرج برگزار می‌شود.

نَفَعَنِي اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ بَكْتَابِهِ، وَبِسُنَّةِ نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، وَأَقُولُ قَوْلِي هَذَا، وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ، وَلِسَائِرِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ وَخَطِيئَةٍ، فَاسْتَغْفِرُوهُ، إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته.